

Julie Vinter Hansen Event

Beretning fra et event d. 21. maj 2024 i Niels Bohr Bygningen

10.06.2024

Redigeret af Erik Høg

Figur 1. Til venstre: Invitation til event. Til højre: Velkommen ved Maren Malling. Nederst til højre: Tre astronomer fra 1950'erne, Svend Laustsen, Erik Høg, Jørgen Otzen Petersen. (Foto: Helena Baungaard-Sørensen, Birgit Laustsen)

Sammenfat: Et smukt gårdrum i den nye Niels Bohr Bygning i København har fået navn efter astronomen Julie Vinter Hansen. Ved et arrangement her bød Maren Malling velkommen som forkvinde for Kvinder i Fysik. Hun begrundede navngivningen og introducerede tre astronomer, der kendte Vinter Hansen i 1950'erne. Præsentationerne er gengivet her med mange illustrationer. Der formidles et autentisk billede af dansk astronomi i denne fjerne fortid og af Vinter Hansen som astronom og fungerende direktør og som menneske.

Summary: A spacious atrium in the new Niels Bohr Building in Copenhagen has been named after the astronomer Julie Vinter Hansen. An event took place here with welcome by Maren Malling as chair of Women in Physics who had given the name. She gave the reasons for the naming and introduced as speakers three astronomers who had known Vinter Hansen in the 1950s. The presentations with many illustrations are included here and provide an authentic view of Danish astronomy at that time long ago and of Vinter Hansen as astronomer and acting director and as a person.

Figur 2. Gårdhave opkaldt efter Julie Vinter Hansen. En lignende gårdhave i bygningen er opkaldt efter Hanna Adler (1859-1947), der tog magisterkonferens i fysik 1892 som en af de første kvinder. Hun grundlagde sin egen skole og var dens rektor. (Foto: Helena Baungaard-Sørensen)

Eventet blev holdt mest på engelsk af hensyn til nogle tilhørere, men beretningen skal være på dansk, dog havde Maren ikke tid til at oversætte sin indledning.

Indledning

Maren Mallings

Julie Vinter Hansen was born on July 20, 1890, in Copenhagen, Denmark. Her family name, Vinter, came from her mother, while Hansen was inherited from her father, a teacher and politician.

Vinter Hansen's academic journey began with her graduation from Nathalie Zahles Skole in 1910. She then enrolled at the University of Copenhagen (UCPH) to study physics with a focus on astronomy. In 1915, while still a student, she was employed as a "computer" at the

Astronomical Observatory on Østervold. In 1917, she became the first woman in Denmark to graduate with a Master of Science (Magisterkonferens) in astronomy from UCPH.

Initially planning to work in insurance, Vinter Hansen's career path changed when Professor Elis Strömgren ensured she was hired as a scientific assistant at the Observatory. In 1922, following the 1921 law allowing women access to public service employment, Vinter Hansen became the first woman to gain employment as a civil servant at UCPH with the title of Observer. This appointment made her the first and only female Observer in Europe at the time, attracting considerable media attention. She lived at the Astronomical Observatory on Østervold until her death in 1960, residing in a four-room flat in the east wing of the building where the big library was also located, while Professor Strömgren and his family lived in the west wing.

In 1939, Hansen was awarded the "Tagea Brandts Rejselegat" travel grant, allowing her to travel via Japan to the USA. The trip was intended to last five months, but the outbreak of World War II extended her stay in the US to more than five years. During this period, she worked at the Lick Observatory at the University of California and returned to Denmark in 1945. In 1940, she was awarded the Annie J. Cannon gold medal by the American Astronomical Society, the highest honor for female astronomers, and in 1941, the asteroid 1544 Vinterhansenia, was named in her honor.

Throughout her career, Hansen held numerous prestigious positions and received several honors. She was a member of the board of the Danish Astronomical Society (Astronomisk Selskab) and took over as chair after Professor Elis Strömgren's death in 1947, a position she held until her own death. She served as the editor of Nordisk Astronomisk Tidsskrift from 1920 to 1960, and as the director of the International Astronomical Union's telegram bureau and editor of its Circulars. She was also the international secretary for the Danish Women's National Council (Danske Kvinders Nationalråd) and a member of the executive committee of the Danish Women's Business Council (Danske Kvinders Erhvervsraad).

In recognition of her contributions to astronomy, Hansen was elected a Fellow of the Royal Astronomical Society in London in 1931 and was appointed a Knight of the Order of the Dannebrog (Dannebrogordenen) in 1956.

Julie Vinter Hansen passed away in Switzerland in 1960, leaving behind a legacy of pioneering achievements and dedication to the advancement of women in science and society.

Intro of Svend Laustsen:

Svend Laustsen will share his personal account of working under VH and what it was like to work at the Observatory during that time. This presentation will be **in Danish**.

Questions after the three presentations. Welcome to ask in both Danish and English.

Svend Laustsen:

- Born 1927
- Started his major in Astronomy 1953
- Became professional astronomer.
- Worked at Brorfelde with astrometry at the meridian circle.
- ESO in Hamburg-Bergedorf, Geneve and Chile
- Aarhus University
- Retired in 1990
- Lives near Skive

Erik Høg:

- Born 1932
- Started his major in Astronomy 1953
- Became professional astronomer.
- Worked at Brorfelde with astrometry at the meridian circle.
- Hamburg Observatory 1958-73
- Designed a new digital method of astrometry in 1960
- UCPH 1973-2002
- Doctoral degree dr. scient from UCPH in 1978
- Worked with astrometry at the meridian circle and the satellites Hipparcos and Gaia.
- Proposed in 2013 a successor to Gaia, possible launch in 2045.

Jørgen Otzen Petersen:

- Born 1935
 - Started his major in Astronomy 1958 and graduated in 1960.
 - Became professional astronomer.
 - Worked on astrophysics, development, and structure of stars.
 - Doctoral degree dr. scient from UCPH in 1979
 - The Petersen Diagram is named for him. A specific type of diagram for double pulsating variable stars
 - Retired in 1999
-

Mine seks år på Østervold fra 1953

Svend Laustsen

Mit bidrag vil især handle om personlige forhold og om dagligdagen på Observatoriet på Østervold, men da også lidt om det videnskabelige arbejde.

Figur 3. Julie Vinter Hansen på observatoriet i sin nye observationsdragt. Foto: Svend Laustsen 1957.

Frøken Vinter Hansen har for mig været som den gode fe, der har gjort mig meget godt. Men dus og på fornavn hørte ikke den tid til. Faktisk falder det mig stadig lidt fremmedartet at kalde hende Julie. I omtale hed hun dengang altid VH, så det holder jeg mig til.

Professor Elis Strömngren tog ikke for godt imod denne sin første kvindelige student. Om muligt undgik han hende i den første tid. Traf det sig, at de fra hver sin side kom til rundgangen midt i huset, valgte han altid sin vej rundt, så de undgik at mødes, som hun selv har fortalt. Senere blev de ganske gode venner. Som et kuriosum kan nævnes, at han en gang skulle til USA. På ansøgning om visum stødte han på spørgsmålet om

hudfarve. "Hvad skal jeg svare her - pink?" spurgte han. VH havde svært ved at holde masken, for pink var faktisk hans hudfarve. Men hun rådede ham dog til blot at skrive – hvid.

Elis Strömngren opdagede hurtigt VH's talent for beregninger, og en dygtig beregner kunne man altid bruge. Så i 1915 blev hun knyttet til observatoriet som assistent. Hendes beregninger førte hende vidt omkring. Hun kastede sig over emner som planeternes indbyrdes perturbationer og dermed deres afvigelser fra rene ellipsebaner.

På grundlag af nøjagtige observationer beregnede hun baner for asteroider og kometer. En bane blev udtrykt ved objektets baneelementer, 6 værdier for banens størrelse, form og beliggenhed i forhold til ekliptika. Og på grundlag af et objekts baneelementer beregnede man dets såkaldte efemeride, et katalog over dets position på himlen på udvalgte tidspunkter. Dengang som nu et vigtigt område inden for astronomien, og i dag helt afgørende inden for rum teknologi.

Hvad var mon hendes hjælpemidler? Der kan næppe komme andet på tale end logaritmetabeller. Dem brugte vi stadig flittigt i min studie tid. I dag er man helt anderledes

stillet, med computere og supercomputere til hjælp. Men glem ikke, at alt dette hviler på VH's og mange andres intense arbejder lige siden Johannes Keplers tid omkring år 1600.

I 6 år, fra 1953 havde jeg min daglige gang på Observatoriet, det meste af tiden under VH's ledelse. Øverste leder var da professor Bengt Strömgren, som imidlertid var i USA, og i 1957 flyttede ind på den da nylig afdøde Albert Einsteins kontor på "Institute for Advanced Study" i Princeton.

*Figur 4. Astronomisk observatorium på Østervold med personale 1958. Fotograf ukendt.
Fra venstre ses: Magister K. A. Thernøe, Pedel Jensen, Sekretær Lilly Riffbjerg,
Sekretær Yvonne Pedersen, Observator Julie Vinter Hansen,
Værkstedsleder Poul Bechmann, Magister Erik Høg og cand. mag. Svend Laustsen.*

Men lad os gå frem til juni 1956, da jeg blev kandidat. VH ønskede at beholde mig som assistent. Så hun gik ned til universitetssekretær Olaf Waage, og fik aftale om et månedligt bidrag på 500 kr. til mig, svarende til en halv løn. Min kone tjente 800, så vi klarede os. Året efter fik jeg imidlertid fuld løn som medhjælper og senere fast stilling som amanuensis, endnu senere som lektor og observator.

Først fik jeg kontor i biblioteket, et gennemgangsrum som alle og især VH gik igennem mange gange hver dag, og det var ikke helt så godt. Meget tit havde hun en "lille opgave", som jeg jo lige kunne hjælpe hende med, helst straks. Oftest vedrørende biblioteket. Hyggeligt, men ikke just fremmende for det øvrige arbejde, jeg skulle koncentrere mig om, beregninger til almanakken for eksempel.

Københavns Universitets Almanak, også kaldet Skriv- og Rejse-Kalender, er blevet udgivet så nogenlunde i sin nuværende form siden 1685, fra Ole Rømers tid faktisk. Om ikke I kender den, kan jeg godt anbefale årets udgave med den fine artikel af Erik Høg.

Udgivelsen var VH's ansvar, og pertentlig som hun var, kostede den os alle et betydeligt arbejde. Jeg regnede sol op og ned for den færøske udgave af almanakken, samt formørkelser i forskellige dele af riget med meget mere. Som hjælper havde jeg en såkaldt Svinger, en Odhner mekanisk regnemaskine med håndsving. Senere udgaver blev elektrisk drevet. Elektronregnemaskiner var endnu fremtid. Den første danske af slagsen, DASK, blev bygget færdig omkring 1957. Den øvede både Erik og jeg os i at programmere.

Værst ved almanakken var dog korrekturlæsningen, som krævede den yderste omhu for at imødekomme VH's krav. Magister Thernøe blev hentet op fra kælderen for at hjælpe til. Ikke så lidt spydigt lød hans bemærkning "Og vi tjekker om alle punktummer er pænt runde". Andre hjælpere var sekretær frk. Mackeprang og senere fru Rifbjerg, der jævnligt nævnte sin søn Klaus, som tidens lovende unge skribent. For resten var hun tit på nakken af mig, jeg gjorde for lidt ud af min person og gik lurvet klædt. Helt løgn var det nok ikke.

En dag dummede jeg mig gevaldigt. Da jeg mødte en morgen, traf jeg VH, som glædestrålende meldte, at nu var almanakken udkommet, og her var et eksemplar til mig. Jeg åbnede den tilfældigt, og mine øjne traf tilfældigt et ord - ak og ve. "Jamen her er en trykfejl", røg det ud af munden på mig, aldeles udiplomatisk. Så var den dag, ja hele ugen nærmest ødelagt for stakkels VH.

VH havde også et vist tilsyn med opførelsen af Brorfelde Observatoriet og købte sig derfor en bil. Jeg erindrer, at hun havde fået sat et fint lille mærke på sin bildør med bogstaverne VH, smukt trykt i guld!

VH holdt hvert år sin sommerferie på Hotel Jungfrau i sit elskede Mürren, en bilfri bjerglandsby i Schweiziske Berner Oberland. Man kommer dertil enten med svævebane eller en smalsporet jernbane.

Her holdt VH altid sin fødselsdag, og i 1960 blev hun 70 år. Der kom gæster fra Danmark for at fejre hende. Imidlertid blev festen ret speciel, idet den måtte henlægges til hendes hotelværelse, hvor hun holdt sengen med dobbeltsidig lungebetændelse.

Seks dage senere, den 26. juli var hun oppe og skrev et brev til mig. Dagen derpå døde Julie Vinter Hansen.

Se, det omtalte brev har jeg medbragt her i dag, efter omhyggeligt at have gemt det i 64 år. Tre tæt håndskrevne sider skrevet på Hotel Jungfrau. Brevets indledning og slut hilsen gengives på næste side:

Kære hr. Laustsen,
Tak for fødselsdagshilsenen fra dem
og deres kone og for de venlige og
personlige ord, som de havde fået til;
de glædede mig meget.

På mange hilsener til den lille
Laustsen-familie fra dens hengivne
Julie Vinter Hansen.

Figur 5. Uddrag af Julie Vinter Hansens brev til mig af 16. juli 1960.
Pennen har drillet lidt, men det blev jo også skrevet dagen før hendes død.

Fødselsdagshilsen? Var det skik mellem fagfæller den gang? Næh, nok ikke, men tilfældigvis havde VH og jeg fødselsdag samme dag, den 20. juli, og så blev det en vane, at skrive lykønskninger til hinanden.

Gennem Kjeld Gyldenkerne og min kone i Brorfelde fik jeg budskabet om Vinter Hansens død, mens jeg var på et kursus i Holland. Jeg lod den triste nyhed gå videre til lederen af Leiden Observatoriet Professor Jan Oort og frue, som hørte til VH's nære vennekreds. De blev meget berørte. VH var også en god ven til min kone, som da også fandt det svært, at modtage et brev fra Vinter Hansen tre dage efter hendes død.

Figur 6. Hotel Jungfrau, Mürren, Berner Oberland, Schweiz.

På bænken fra højre: Svend Laustsen med svigersøn og barnebarn.

Foto: Birgit Mølgaard Laustsen, juli 2016.

Julie Vinter Hansen var en fin leder af observatoriet på Østervold, også med øje for sociale forhold, så der var, med et moderne udtryk, et godt psykisk arbejdsmiljø. Det glæder mig meget, at Bohr Instituttet har indrettet dette smukke atrium til minde om Observator Julie Vinter Hansen.

Figur 7. Sluttelig tilbage til Observatoriet på Østervold med Repsold dobbelt refraktoren fra 1895.

Øverst den visuelle kikkert med 36 cm objektiv, og nederst den fotografiske med 20 cm objektiv.

Jeg observerede i 1955 asteroider til min eksamensopgave.

Figur 8. Besøg på Østervold i 2024 før eventet. (Fotos: Björg Birkholm Magnúsdóttir)

Oversat fra engelsk:

Fra Østervold Observatorium 1947 til 1958

Erik Høg

Det er en fornøjelse at tale her i denne smukke gårdhave om Julie Vinter Hansen, som betød meget for mig i de år for længe, længe siden.

Jeg mødte hende første gang for næsten 80 år siden i 1947, da jeg kun var 15. Jeg var på besøg i København med min skole fra Nykøbing Falster. På Observatoriet præsenterede Vinter Hansen mig for professor Bengt Strömgren og for amatørastrofysikere. Jeg købte en lille kikkert af en af amatørerne og en glasskive, så jeg kunne slibe et spejl og bygge min egen kikkert. Jeg byggede kikkerten, idet smeden i landsbyen lavede de mekaniske dele, som jeg sagde de skulle være. Jeg observerede variable stjerner, bedømte deres lysstyrke og rapporterede til Axel V. Nielsen, en astronom i Aarhus, som organiserede disse observationer for amatører.

Tre år senere trykkede jeg igen på dørklokken til observatoriet på Østervold. Døren blev åbnet af sekretæren fru Mackeprang, som straks sagde: Sig ikke, hvad du hedder – du er Erik Høg! Hun kunne huske mit ansigt efter tre år. Vinter Hansen stod bag ved hende for at se, hvem der havde trykket på klokken. Så lille var dansk astronomis verden dengang. Der var ingen professor for astronomi i Aarhus endnu, og Bengt Strömgren forlod Danmark i 1951, fordi han var blevet direktør for to store amerikanske observatorier, Yerkes og McDonald, og fordi fremskridtene med det nye observatorium i Brorfelde gik for langsomt.

Jeg er en af de sidste tre astronomer, som har kendt Vinter Hansen, den sidste er Jørgen Otzen, som vil tale efter mig – jeg vil i dag bruge vores efternavne, for det gjorde vi altid dengang. Otzen er kun 89, jeg er 91, men Svend Laustsen er 96. Så Laustsen er fem år ældre end jeg, men vi studerede sammen. Han arbejdede nemlig i landbruget, indtil han var 18, så besluttede han at studere, men han måtte hele tiden under studiet tjene penge i forskellige job, for eksempel som postbud. Men jeg havde det held at få et legat fra min skole, som jeg kunne klare mig nogenlunde med. Der var ingen almindelig støtte, SU, for danske studerende dengang, som der er i vores moderne tider.

Men før jeg fortsætter, vil jeg sige HEJ til Ole Strömgren, som har kendt Vinter Hansen, siden han var en dreng, eftersom han var søn af professoren og voksede op i den bygning, Observatoriet på Østervold, hvor også Vinter Hansen boede.

Ole kan huske, at Vinter Hansen kørte bil, en creme-farvet Studebaker med udvendigt bagsæde, et svigermorsæde. Hun kørte meget forsigtigt, aldrig hurtigt. Cyklindrene kørte fast somme tider. På værkstedet gav lederen bare nøglen til den yngste lærling og sagde, han skulle køre ud på landevejen og give den fuld gas. Så blev motoren rensat, og så var den klaret.

Fra et besøg i Jylland i 2022

Laustsen 2015:

Julie was my good fairy

Breve mellem Julie Vinter Hansen

og Bengt Strömgren 1956-58

Julie var min gode fe...Hendes temperament stod mere til den "sindige Laustsen" end til den "flygtige Høg".

Her snart 60 år senere: Høg har ydet et betydeligt større stykke videnskabeligt arbejde end jeg. ...

Man kan spørge: Hvem blev i det lange løb den mest flygtige?

Figur 9. Den "sindige Laustsen" og den "mere flygtige Høg" med Moler-manden på Fur femogtres år efter Julie Vinter Hansens brev til Bengt Strömgren.

Jeg har for længe siden haft fat i en lang korrespondance mellem Vinter Hansen og Bengt Strömgren, for det meste skrevet i hånden. Denne brevveksling var nødvendig, fordi Strömgren var i Amerika det meste af året. Jeg har skannet alle disse breve og publiceret dem i en rapport for ti år siden (Høg E. 2015, **Archives on astronomy from the 1950s**. <https://zenodo.org/records/10900266>). Da Laustsen læste disse breve, så han at Vinter Hansen foretrak "den sindige Laustsen" som assistent frem for "den mere flygtige Høg". – Jeg er glad for, at hun havde det sådan, for jeg havde ikke Laustsen's tålmodighed og diplomatiske evner.

Lad mig nu fortælle lidt om astronomi, så I kan se, at jeg alligevel var temmelig sindig og bestandig. Vinter Hansen og Strömgren bestemte i 1954, at jeg skulle arbejde med den nye meridiankreds i Brorfelde. Min vejleder Peter Naur har så sagt til hende, som jeg ved fra brevene, at det nok var en sikker måde at dræbe interessen for astronomi i et ungt menneske at sende ham helt alene ud på landet 50 km fra København. Jeg var kun 22 år gammel, og Peter Naur havde i grunden ret. Men jeg var vel af et særligt stof, for jeg har holdt fast i astrometri i de 70 år lige siden. Her kan jeg takke mine beundrede lærere Peter Naur og Bengt Strömgren for den inspiration, de gav mig.

Astrometri er den gren af astronomien, hvor man måler stjerners positioner på himlen med stor nøjagtighed. I 1954 fik jeg til opgave at arbejde med astrometri med den nye meridiankreds i Brorfelde. Snart efter, nemlig i 1960 da jeg arbejdede i Hamburg, fandt jeg på en ny metode til astrometri med denne type instrument. Det var den første digitaliserede målemetode til astrometri. Den brugte tælling af lysets fotoner og en computer, som var noget ganske nyt dengang. Denne udvikling førte til den første astrometriske satellit Hipparcos, der blev opsendt i 1989.

Mens Hipparcos var i gang, beskrev jeg en ny satellit, som fik navnet Gaia. Den har allerede målt i ti år, og resultaterne har revolutioneret alle grene af astronomien.

For ti år siden fik jeg ideen til en efterfølger for Gaia, og der er god udsigt til, at den bliver sendt op i 2045. Jeg har fundet unge astronomer i denne smukke Niels Bohr Bygning, som er interesseret i Gaia og dens efterfølger, så jeg kommer nu her hver mandag morgen for at snakke med dem.

Man siger til mig: Du vil jo ikke leve og se den satellit flyve i 2045! Nej selvfølgelig ikke, men jeg har altid prøvet at se, hvad astronomien havde brug for. Hvis jeg kunne starte det, og ingen andre gjorde det, så måtte jeg jo gøre det. Jeg tror, at mange videnskabsfolk har det samme ideal.

Nu tilbage til Vinter Hansen. Hun var virkelig også "min gode fe", som Laustsen kaldte hende. Det ved jeg fra brevene og fra de år dengang. Hun havde god sans for humor og fortalte somme tider fra sit liv. Det var hendes opgave at trække det fine pendulur op i professorens kontor en gang om ugen. Hun vidste, at den gamle professor Elis Strömgren somme tider gik rundt uden ret meget tøj på. Så hun bankede på døren og ventede lidt. Engang, da hun åbnede døren, sad han bag skrivebordet og telefonerede med et kontor på Universitetet, og han udbrød: *Jeg er jo ganske nøgen!* Hun svarede: Jamen jeg bankede jo på. Han svarede: *Ja, men jeg svarede jo heller ikke.* Jeg vil tro, hun lukkede døren og kom tilbage senere for at trække uret op, men jeg glemte at spørge hende. Hun fortalte sine historier, når vi var samlet i en restaurant efter en aften i Astronomisk Selskab.

Figur 10. Efter eventet sendte Laustsen mig dette billede af ham iført sin observationsdragt, der var ganske som min. Den var blevet betalt af en fond, efter at han havde fået fast ansættelse i 1957. Så VH fulgte selvfølgelig de officielle regler.

Jeg vil slutte med billedet fra 1957 af Vinter Hansen i Figur 3, der viser hende i den nye observationsdragt. Laustsen og jeg har undret os over, hvorfor hun skulle have en ny observationsdragt, når hun faktisk aldrig observerede i de år? Da hun havde vist os dragten, gik jeg ned til butikken, hvor hun havde købt den og bestilte en til mig selv, for jeg observerede jo faktisk i Brorfelde. Jeg gik til

Vinter Hansen med regningen for at få den refunderet. Men det nægtede hun, for jeg havde jo ikke fået nogen tilladelse til købet. Det tænkte jeg meget over, og jeg var endda lidt vred – livet er ikke altid så let. Men i hvert fald brugte jeg dragten i mange år, når jeg observerede i kolde nætter.

Vores datter Birgitte har for nylig fortalt, at der var et event på hendes skole, hvor jeg skulle optræde i min observationsdragt med hætte over. Jeg skulle være et frygteligt spøgelse og forskrække tilskuerne. Jeg troede, vi stadig havde den dragt derhjemme, men min kone sagde nej. Jeg ville have bragt den med her, trukket den op af posen, og over hovedet, den var som det ses i Figur 10, meget forskellig fra Vinter Hansens.

Men alligevel, forestil jer nu, at jeg er “et skrækkeligt spøgelse”, kun knogler uden kød og blod. Nu trækker jeg den op af posen og over hovedet. I bliver alle sammen bange, når jeg skråler...

...BUUUH - BUUUH!!!

Oversat fra engelsk

ÅRENE 1957 – 1960 PÅ ØSTERVOLD OBSERVATORIET

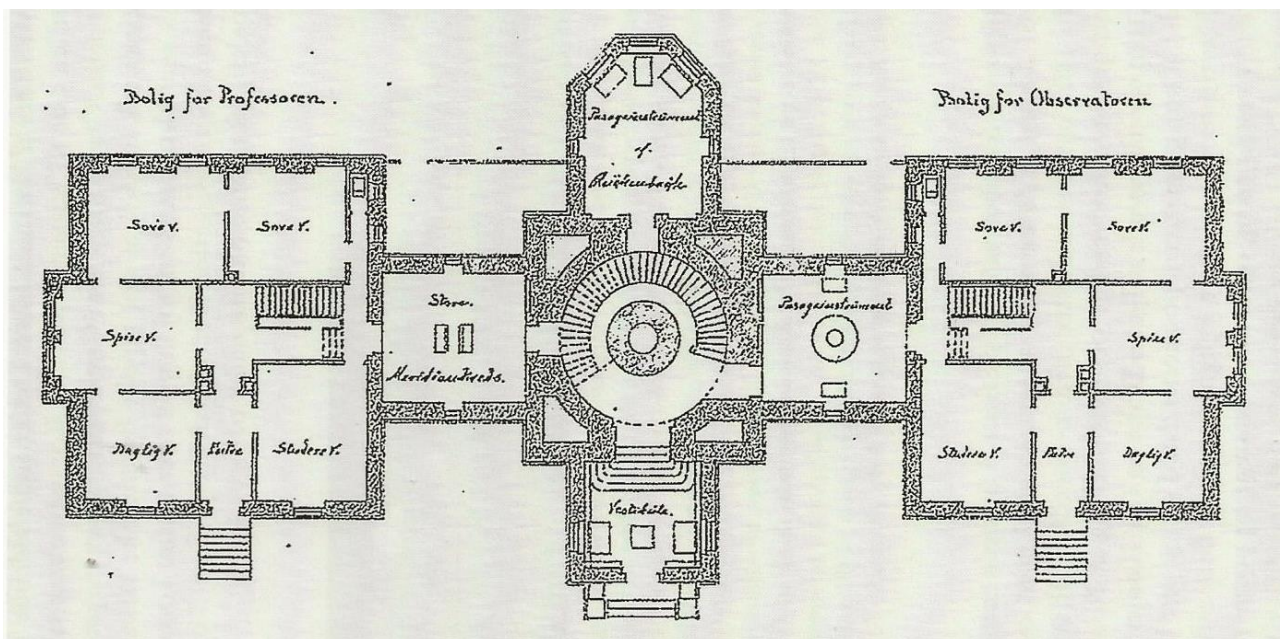
Jørgen Otzen Petersen

Jeg er meget taknemmelig for her i dag at kunne tale kort om Observator Julie Vinter Hansen. Til forskel fra Svend Laustsen og Erik Høg har jeg kun kendt hende i tre år fra sommeren 1957 til 1960, og har ikke haft hende som lærer ved universitetet. Men netop disse tre år blev de vigtigste i mit liv. I 1954 kom jeg til København fra en ganske lille landsby i Midtjylland med den hensigt at blive fysiker. Vi var kun omkring 20 studerende, der fulgte forelæsningerne i matematik, fysik, kemi og astronomi fra september 1954. I de første tre år var der adskillige eksaminer, der skulle bestås. En underviser i matematik sagde til os: ”Kun en tredjedel af jer vil nogensinde få en universitetsgrad”, hvilket kom til at passe. Jeg brød mig ikke om kvantemekanik, som naturligvis var hovedfaget ved Niels Bohr Institutet, så hvad så? Ved en tilfældighed så jeg Niels Bohr én gang.

I præcis de tre år 1957 – 1960 boede jeg på Regensen i det centrale København. Regensen var (og er) et meget gammelt og traditionelt kollegium for omkring 100 universitetsstuderende. I 1950'erne fik vi udover gratis ophold med adskillige andre fordele udbetalt 135 kroner per måned, for mig tilstrækkeligt til et behageligt liv. Det var langt bedre at bo på Regensen end på et billigt lejet værelse med en usikker økonomi. I 1956 kom Henning Elo Jørgensen, som adskillige af jer her i dag har kendt, til København som student. Han vidste allerede, at han skulle være astronom, og gik straks op til Østervoldobservatoriet for at præsentere sig selv. I 1957 introducerede han mig til Observatoriet og i særdeleshed direktør Julie Vinter Hansen (i det følgende blot VH). Selv om hun ikke var professor, havde hun fungeret som direktør siden 1951, da professor Bengt Strömgren rejste fra København til USA. Hun lignede min bedstemor, og kunne være næsten lige så venlig og god som min bedstemor. Men hun kunne også være skarp og bruge sin magt som direktør, når hun fandt det nødvendigt – som også nævnt af Svend Laustsen og Erik Høg.

Figur 11 viser Østervoldobservatoriet omkring 1960. Statuen af Tycho Brahe står midt i et rosenbed. Hovedindgangen ses midt på sydfacaden.

Figur 12 gengiver grundplanen for stueetagen i 1861. I 1960 var der adskillige ændringer, især fordi man nu kun brugte den store kikkert placeret under centralkuplen. Derfor kunne de tre største rum i stueetagen nu udnyttes til biblioteket, auditoriet og to kontorer. Professoren havde hele vestfløjen til venstre på figuren og Observator stueetagen i østfløjen til højre. Der var også småændringer i beboelsesfløjene. Observators værelse markeret 'Studere V.' på skitsen, hørte nu til biblioteket og blev kaldt 'Læseværelset'. Her var der astronomiske håndbøger og tidsskrifter, og normalt siddeplads til en gæst. Hver tirsdag kom bibliotekaren fra Universitetsbibliotekets 2. afdeling for at behandle nytilkomne bøger mv. og varetage samarbejdet med omverdenen. Tæt derved var det store biblioteksrum markeret 'Passageinstrument' med de fleste bøger i samlingen stående på hylder.

I hele den periode arbejdede jeg normalt på Observatoriet med kurser, rapporter, eksamenslæsning og til sidst med mit specialeprojekt. Jeg havde arbejdsplads i Læseværelset, som oprindeligt havde været en del af Observator VH's lejlighed, der oprindeligt bestod af fem værelser (se figur 12). Det var særdeles praktisk, idet jeg havde direkte adgang til næsten alle relevante håndbøger og tidsskrifter. Næsten hver dag så VH og jeg hinanden adskillige gange. Vi fik en fin relation. Men hun var ikke social i mere moderne betydning, og så vidt jeg ved, spiste hun ikke frokost sammen med medarbejdere eller studerende, som vi andre normalt gjorde.

En dag omkring kl. 11 ankom jeg til kontoret. Lidt senere kom VH ind i værelset, stillede sig op overfor mig med hænderne i siden, så på mig og sagde: "Jah, professoren sad jo ved sit arbejdsbord kl. 8". Jeg vidste slet ikke, hvad jeg skulle sige, fandt ingen kommentar. Og VH forlod også værelset uden yderligere kommentarer.

Som allerede nævnt af Svend og Erik var langt det mest vanskelige problem for VH, at hun var den øverste ansvarlige for publikationen af de danske almanakker – to udgaver af den danske, én færøsk og en meget kort for Grønland. Der var kun meget få medarbejdere på Østervold i 1957. På kontoret frk. Yvonne Pedersen og af og til endnu en assistent til maskinskrivning og andre kontoropgaver. Udover VH var der kun én fuldtidsastronom, lektor K. A. Thernøe, der ligesom VH stammede tilbage fra den gamle professor Elis Strömgrens tid. Det var meget vanskeligt for disse få personer ud over alt det administrative arbejde at tage sig af nogle almanakberegninger, redigering og korrekturlæsning af almanakkerne plus blot en smule undervisning. Jeg husker kun ét kursus om 'Numeriske beregningsmetoder' givet af Thernøe for Henning Jørgensen og mig. Det blev nyttigt for vores senere arbejde med computere. Ud over nogen hjælp fra Brorfelde, blev studerende bedt om at deltage i arbejdet. Her skal det dog bemærkes, at vi fik næsten alle astronomiske data for solen, månen og planeterne fra Sverige – formentlig fra BESK i Stockholm. Med manuel beregning med elektriske maskiner ville dette arbejde have krævet en beregner mere.

I 1958 blev Anders Reiz udnævnt til Professor Astronomiæ i København, og derfor blev han den nye direktør for Observatoriet. Derefter ændrede meget sig hurtigt ved Københavns Universitets Astronomiske Observatorium. Men Reiz fik overordentlig travlt. Han arbejdede ofte i Brorfelde eller rejste i udlandet. Derfor tog VH sig stadig af meget af det praktiske arbejde i København.

I den følgende periode forbedrede Danmarks økonomi sig gradvist fra nødvendig sparsommelighed i 1950'erne til efterhånden stærkt voksende aktivitet i 1960'erne. Reiz forstod at udnytte den ændrede situation til at forøge astronomiaktiviteten i både København og Brorfelde. I 1962 fik Østervold opstillet den første computer ved et dansk universitet (GIER), og fra 1972 havde både København og Brorfelde terminaladgang til kraftige (på den tid) fjerne maskiner. Et yderligere eksempel er, at det samlede astronomiske personale ved Observatoriet blev forøget fra ca. 7 i 1958 til mere end 20 omkring 1972.

Den første forelæsningsserie Anders Reiz gav i 1958 var om 'Stjernernes opbygning og udvikling', på den tid nok det varmeste problem i astrofysikken. Han havde få år før konstrueret de første mere moderne modeller for 'Røde Kæmpestjerner'. Han brugte en revolutionerende lærebog af Martin Schwarzschild; og for mig var det emneområde betydeligt mere spændende end hvad jeg før havde hørt om. Så jeg valgte det til mit specialeprojekt. Jeg skrev en i hovedsagen historisk redegørelse, som blev accepteret. Den sidste del af eksaminationen bestod i at give en offentlig forelæsning den 16. juni 1960 med en titel, som jeg fik en uge tidligere. Idet jeg forventede et interessant problem i stjerneudvikling, blev jeg meget overrasket, da professor Reiz gav mig titlen: 'Interstellart stof'. Det viste sig at være et nemt emne, det var nærmest blot at fortælle en enkel historie – absolut ikke noget problem.

Efter forelæsningen under en kort eksamensfejring fortalte en studerende Bodil Helt, som adskillige tilstede her i dag har kendt som astronom, mig følgende om Julie VH: Da hun Bodil sammen med en anden studerende kom til Østervoldobservatoriet for at overvære talen, standsede VH dem og sagde: "Jeg kender ikke de damer". De måtte præsentere sig og fortælle hvorfor de kom. Julie VH ville have fuld kontrol med *sit* Observatorium.

Den dag blev sidste gang jeg så Julie Vinter Hansen.

Nu meget kort om de følgende år: Jeg giftede mig den 20. august 1960 og flyttede ud fra Regensen til Trianglen meget tæt på det gamle Niels Bohr Institut på Blegdamsvej ca. to uger senere. Vi lejede to små værelser i en stor herskabslejlighed med otte rum, hvoraf tre store værelser havde udsigt ud over pladsen til Blegdamsvej. Herefter begyndte det normale hverdagsliv i København, efter få år med varig ansættelse på Københavns Universitets Astronomiske Observatorium indtil pensionering i 1999.
